

Az ideális iskola

Napjainkban egyre több változás lát napvilágot a magyar közoktatással kapcsolatban, velük párhuzamosan pedig az oktatási rendszert bíráló kritikák fogalmazódnak meg. Van, aki a nagy egészet bírálja, van, aki csak az egész egy-egy szereplőjét: oktatáspolitikusokat, tantervkészítőket, tankönyvírókat, pedagógusokat, gyerekeket vagy szülőket. Folyamatosan felröppen, hogy rossz irányba haladunk, elveszett a tanári presztízs, a gyerekek egyre nehezebben kezelhetők, az eredményeik romlanak. Ebben a helyzetben bárki részéről felmerülhet az igény egy jobb rendszer, egy ideális iskola elképzelésére. A célom nem negatív kritikák megfogalmazása, hanem a jövő oktatását eredményesebbé tehető boldog résztvevőkkel teli ideális iskola helyszínének megtalálása. Szeretném előrebocsátani, hogy az elmélkedés lehet, hogy utópisztikus lesz, a felsorakoztatott elemek pedig egy ideális világ működéséhez is elengedhetetlenek lehetnének. Ez azonban indokolt lehet, mert egy ideális iskolából kerülhetnek ki az ideális világ résztvevői, az iskola pedig sokszor a világ, a társadalom kicsiben történő leképeződése hasonló problémákkal, nehézségekkel, útkeresésekkel, sikerekkel.

Gondolatmenetemet a számos slágert megíró népszerű Illés együttes egyik dalából származó idézettel szeretném kezdeni: „Valahol az iskola nem is olyan nagy csoda, belejár a kisgyerekekbe nem a gyerek jár bele az iskolába”¹. Természetesen nem arra kell gondolni, hogy minden diákot magánúton kellene tanítani. Az átvitt értelmezése sokkal fontosabb, mivel valóban egy olyan intézményrendszerre van szükség, amelynek minden eleme úgy veszi körül adott életkorban a gyermeket, hogy meg tudja érezni a tanulás örömeit, hasznosságát, és ne vaskalapos módon próbálja a tudást a fejekbe erőltetni. A kérdéskör több irányból is megközelíthető. Apró lépésekre van-e szükség vagy gyökeres átalakulásra? Kell-e változtatni a tananyag mennyiségén, összetételén, a bemeneti és kimeneti követelményeken, a tanárképzési rendszeren, a mérés-értékelés módszerein, az adminisztráció módján, mennyiségén? Kellenek-e egyáltalán önálló tantárgyak, 45 perces tanórák? Ezen szempontok néhányára csak röviden fogok kitérni, a hangsúlyt a tanárok személyére és az általam fontosnak tartott értékekre fogom helyezni.

A tanulási-tanítási folyamatban a tanároknak központi szerepük van.² Vannak olyan, az oktatási kereteket meghatározó külső körülményeknek is tekinthető

tényezők, amelyek a nevelő – oktató munka kiindulópontjai is egyben. Az óraszámok, a tantervek, a tananyag fő tartalmi elemei, a választható tankönyvek, az iskola infrastrukturális ellátottsága szolgálják az alapot, ami gyakran áll az oktatáskutatók vizsgálatainak középpontjában is. Például a természettudományos tantárgyak esetében (is) a tananyag túl absztrakt, túl sok,³ így nehezen valósítható meg a tudástranszfer.⁴ Több kutatás középpontjában állt már attitűdvizsgálat, de a tantárgycsoport helyzete nem javult.^{5,6,7} Évről évre sor kerül a kompetenciamérésekre, három évenként pedig a PISA-tesztekre, amelyeknek mindig nagy visszhangja van: Magyarország a sor végén kullog és jóval az átlag alatt teljesítenek a diákok.^{8,9} Az eredményekről olvasva szomorkodunk, kritizáljuk a kompetenciamérést, majd megnyugtató magunkat azzal, hogy a magyar iskolarendszer nem a kompetencia alapú tanításra rendezkedett be. A kritikák mögött van ráció, de visszacsatolva az előző gondolathoz, ha a külső körülmények nem változnak, akkor azokból kiindulva kell valahogy az eredményességet fokozni. Születnek jó gyakorlatok, a XXI. századi digitális fejlődéssel lépést tartva pedig egyre nagyobb szerepet tulajdonítanak az IKT eszközöknek, de ha nincs meg a szintén nagyrészt a tanárokon múló motiváció, akkor hiába „varázsolnak” az órán, a diákok nem fognak jobban figyelni és tanulni.

Az iskola feladata az, hogy oktassa és nevelje az ifjúságot. A tantervek megfogalmazzák a tantárgyak sajátosságaihoz igazodva olyan nevelési célokat, amelyekre az általános műveltség eléréséhez és a mindennapokban való boldoguláshoz is szükség van.¹⁰ Nevelni hitelesen, következetesen, példát mutatva lehet. A tanár személyének nagyon fontos szerepe van a nevelésben, ezzel együtt a motiváció, a tanulási-tanulói attitűd alakításában is. Mindannyian hallhattunk már erről a jelenségről, amikor valaki a tanára miatt szeretett meg tantárgyakat, ment tovább adott tudományterületre, vagy csak emberileg tanult tőle sokat. Ezek ugyanúgy fontos eredmények, mint az osztályzatokkal mért tudás. Eredmény, ha a tantárgyunkat meg tudjuk szeretetni, azon keresztül tudjuk motiválni a diákokat, erősíteni az önbizalmukat, segíteni az énképük alakulását.

Az egész nevelési folyamat kulcsa mind a családi, mind az iskolai környezetben az önismeret. Véleményem szerint a legfontosabb cél, hogy megfelelő önismerettel rendelkező, és e téren folyamatosan fejlődni akaró egyéneket neveljünk. Ehhez pedig nagyon fontos többek között a bátorság, az őszinteség, a következetesség, az elfogadás, a kölcsönös tisztelet és az alázat. Ahhoz, hogy őszintén szembe tudjunk nézni önmagunkkal, először is bátornak kell lennünk. Ez a legnehezebb lépés, de ha

megtesszük, akkor képesek lehetünk vállalni a hibáinkat, felismerni az erényeinket, megérteni az életünket végigkísérő mérteket, feldolgozni a bennünk lévő sérüléseket, folyamatosan megismerni önmagunkat. Ez egy életen át tartó folyamat, mert mindig van mit tanulni. Ahhoz, hogy az önismereti fejlődés, az érett személyiséggé válás ne rekedjen meg, alázatra is szükség van. Fontos, hogy az elénk gördülő új helyzetekben ismét merjünk magunkba is nézni. Ha elfogadjuk önmagunkat, a frusztrációnk is csökkenhet, és máris érettebben, empatikusabban fordulhatunk környezetünk, jelen esetben a diákok felé. Berentés Éva is hasonló gondolatokról ír az érett személyiség modelljéről kidolgozott könyvében.¹¹

Következetesnek és hitelesnek kell lenni ahhoz, hogy az identitását még kereső gyerekek, serdülőknek hosszú távon is eszközként szolgáló értékeket tudjunk átadni. Az egészhez pedig elengedhetetlen a kölcsönös tisztelet és az elfogadás. Azt a diákot, aki akaratlanul is unszimpatikus valamilyen tulajdonsága vagy megnyilvánulása miatt, semmiképp sem szabad beskatulyázni. A megértés, elfogadás sokkal nagyobb segítség lehet számára, mint egy rossz jegy vagy az állandó leszidás. Ha tiszteljük a diákokat, elfogadjuk a véleményüket, egyenrangú partnerként kezeljük őket, őszinték vagyunk velük, és be merjük ismerni előttük a hibáinkat, idővel a pedagógusok felé irányuló tisztelet is átalakulhat. Ha félelemből, a tekintélyelvűség miatt tisztelik a diákok a tanárokat, akkor továbbra is az alá-fölérendeltségi viszonyok fogják a jövő ideális iskoláinak alapjait képezni. A felsorolt értékeknek az asszertív kommunikációs képességek kialakításában is nagy jelentőségük van, amelyeknek köszönhetően pedig csökkenthető lenne az iskolai és az emberek közti agresszió mértéke is.¹²

Talán utópisztikus az elképzelés, de a kifejtett értékekre támaszkodva a fegyelmezésre egyre kevésbé lehet szükség. Természetesen nem azt akarom ezzel kifejezni, hogy a diákoknak mindent rájuk hagyva teljes szabadságot kell adni. Szükségük van határokra, még ha minden ellen fel is lázadnak, de ezeket egyáltalán nem a tekintélyelvű eszközökkel kell elérni. Sokkal hatékonyabb lehet a szerződéskötés eszköze akár csak szóban, akár írásban rögzítve. A szerződés önmagában is felnőtteken hangzik, a lényege pedig, hogy a diákokkal közösen állapodjunk meg szabályokban, feltételekben, következményekben. A következmények lehetnek büntetések is, mivel azonban együtt fogadjuk el ezeket, máris nem az alá-fölérendeltségből fakadó eszközökről van szó. A szerződéskötéshez szintén szükséges az önismeret, következetesség, hitelesség, a részt vevő feleknek pedig együtt kell működniük, tiszteletben kell tartaniuk egymást.

Nagyon szép és egyszerű lenne a történet, ha az ideális iskolában elegendő lenne érett személyiséggel rendelkező tanárok jelenléte, a megkezdődő közös munkák elején egy szerződés megkötése, amelyek meglétével megértik, megérik a diákok a tanulás fontosságát és eredményesek lesznek. Mivel az iskola a másodlagos szocializációs színtér, számos olyan otthonról, az elsődleges színtérből hozott nehézség adódhat, amely az egyszerűséget bonyolulttá és kihívássá teszi. Az anyagi, szociális körülmények, a családszerkezet, a szülő-gyerek kapcsolat, a szülők személyiségének fejlettségi szintje, az elszenvedett traumák, kisebb lelki sebek stb. mind hatással vannak a gyerekek fejlődésére, és mind állhatnak a háttérben az alulteljesítésnek, kudarckerülésnek, valamely életszakaszban a személyiségfejlődés megakadásának, az agresszióknak, devianciáknak.¹³ Ilyenkor a pedagógustársadalom hajlamos egyszerűen csak rossznak, nevetlennek titulálni a tanulót. Ezekben a helyzetekben nagyon nehéz segíteni, de fontos. Példát mutatva bízhatunk abban, hogy a fiatalok olyan eszközökkel kerülhetnek ki az iskolarendszerekből, amelyekkel a kezükben képesek lesznek megbirkózni nehézségekkel, s majd ők is példaként visznek tovább.

Közhelyszerűnek és túl egyszerűnek hathatnak kicsit a leírtak, de úgy gondolom, ha ezeket a mindennapokban is alkalmazzánk, akkor az iskolákban nem lenne kivételezés, irigység, pedagógusok közti versengés, egymás háta mögötti furakodás, a gyerekek nem követnék ugyanezeket, nem lenne egyre több éretlen felnőtt, széthulló család, a világban a helyét nem találó kamasz. Gyakran hallani értékválságról, vészjósló elmékedésekről is, azonban legtöbbször ezek a hibakeresés szintjén maradnak felelőssé téve a médiát, a fogyasztói társadalmat, a digitális és virtuális világot anélkül, hogy megoldást keresnénk.

Az értékekről elmélkedve lassan felsejlik egy helyszín. Ezen helyszínen egy olyan ideális iskola építhető, amelynek erősek az alapjai, a tartóoszlopai, a szerkezete. A szerkezeti elemek azonban akármilyen új vagy más helyzet hatására sérülhetnek, de a sérülések javíthatók. A javítás egyre gördülékenyebben megy majd, a szerkezet egyre erősebb lesz, így egyre kevésbé fog sérülni. A szerkezeti elemeket azok az értékek jelentik, amelyekről a korábbiakban szó volt: őszinteség, következetesség, megértés, kölcsönös elfogadás, tisztelet, alázat. Ezek mind megtalálhatóak azon a helyszínen, ahol az ideális iskola felépülhet. Olyan bátor, megfelelő önismerettel rendelkező személyekre van szükség, akik fel merik vállalni önmagukat. Életkortól, nemtől, diplomák számától függetlenül kölcsönösen együttműködve a helyszínen

található elemekből egy olyan ideális iskolát építenek, amelybe a tekintélyelvűség, a saját feldolgozatlan sérülések, projekciók, kompenzációk, a túlzott maximalizmus, teljesítménykényszer és a kiegészítés jelensége még csak egy aprócska szögként sem kerülnek be. Az oktatás minden szintjén szükség van ilyen ideális iskolákra. A gyerekek bekerülve kezdetben még lehet, hogy akaratlanul is megrongálják az elemeket, de ezeket kijavítva, mellette folyamatosan értékeket közvetítve, egyre kevesebb sérülés fog bekövetkezni és a nagy egész egyre erősebbé válik. Az Illés dal szövegrészlete is valóssá válhat, mert az értékek az iskolában átmehetnek a gyerekekbe, vagyis az iskola tényleg belejárhat a kisgyerekekbe. Ezen értékekre, mint tartópillérekre támaszkodva a gyerekekből olyan boldog felnőttekké váló oszlopok válhatnak, amelyekből építkezve egyre több eredményesen működő ideális iskola jöhet létre.

Jász Erzsébet

¹ Illés együttes: Élünk és meghalunk

² McKinsey–Company (2007): How the world's best-performing school systems come out on top

³ Stella Vosniadou – Christos Ioannides (1999). A fogalmi fejlődéstől a természettudományos nevelésig – Egy pszichológiai megközelítés. Iskolakultúra, 9/ 10, 18-32.

⁴ B.Németh Mária. (2010): A természettudományi tudás/műveltség értelmezései a nemzeti standardokban. Iskolakultúra 20(12), pp. 92-99.

⁵ Orosz Sándor. (1992): Tantárgyi attitűd és tantárgyi habitus. Iskolakultúra, 3-4, pp. 38-45.

⁶ Narmadha, U., & Chamundeswari, S. (2013). Attitude towards Learning of Science and Academic Achievement in Science among Students at the Secondary Level. Journal of Sociological Research, 4(2), 114.

⁷ Edina Malmos , Magdona Chrappán, Erzsébet Jász (2016): What is happening to science subjects in public education? - University students' opinion about teaching science. EDULEARN16 Proceedings. IATED Academy pp. 9105-9115.

⁸ OECD (2006). Assessing Scientific, Reading and Mathematical Literacy A Framework for PISA 2006. OECD Publications. Paris

⁹ https://www.kir.hu/okmfit/files/OKM_2015_Orszagos_jelentes.pdf 2017. április 20.

¹⁰ https://ofi.hu/sites/default/files/attachments/mk_nat_20121.pdf 2017. április 20.

¹¹ Beretis Éva (2012): Az érett személyiség – Az emberi siker, a hatékonyság, és a boldogság személyiség háttere, Pro Personal Kiadó, 220 p.

¹² Sue Hadfield – Gill Hasson (2015): Asszertivitás – Hogyan érvényesítsük sikeresen az érdekeinket?. Scholar KFT. 224. p.

¹³ dr. Buda Mariann (2012): Tehetünk ellene? – A gyermeki agresszió. Dinasztia Tankönyvkiadó 150. p.